

WAGNERIANA CATALANA N° 14 ANY 2001

TEMA 3. OBRES: 3.6. TETRALOGIA

TÍTOL: L'OR DEL RHIN. L'OR I LA SEVA RELACIÓ AMB EL QUE ÉS HUMÀ.

AUTOR: *Ramon Bau*

Des de sempre ha existit una certa tendència a “interpretar” d’una forma lògica les obres de Wagner, ja sigui des d’una visió esotèrica, religiosa, filosòfica o social, tot deixant a part l’única interpretació realment important, que és l’artística.

Però si aquestes interpretacions són sovint sense sentit i mancades de tot fonament, també és veritat que en alguns casos existeixen motius com per a pensar sèriament que hi ha un cert “missatge” extra-artístic en alguna de les seves obres.

Ja és conegut el missatge clar sobre les bases de renovació en l’Art que es poden trobar als Mestres Cantaires de Núremberg, encara que és una mínima part, a penes uns versos, de l’obra, i de cap manera la part més important d’aquesta obra extraordinària.

Però potser és a la Tetralogia i a Parsifal on més s’ha debatut aquesta mena d’interpretacions.

Crec que cal aclarir abans que res una diferència radical entre l’objectiu que tenia Wagner en crear una obra” i “les possibilitats d’usar la seva obra per sustentar o plantejar idees socials o religioses”.

I això és fonamental, perquè Wagner sabem que després dels seus plantejaments als anys 1849 i 1851 amb “Art i Revolució”, “Òpera i Drama” i “Comunicats als meus amics” deixa molt clar que el seu OBJECTIU és crear l’Obra d’Art del Futur, una forma d’expressió artística completa, un Drama Musical que permeti l’expressió més completa possible dels sentiments humans i, per mitjà d’ella, despertar la sensibilitat humana i elevar la Humanitat. Aquest i no un altre és l’objectiu fonamental de Wagner.

Per això decideix, i així ho deixa perfectament definit a la sebra obra teòrica, d’usar

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
Http://www. associaciowagneriana.com. info@associaciowagneriana.com

arguments mitològics i allunyar-se dels històrics (en això es basa, per exemple, l'abandonament del llibret de "Frederic Barbaroja", per considerar que no podia juntar la realitat històrica amb el Mite que desitjava per a la seva obra). Però la mitologia és una base religiosa que ha fet pòsit en la memòria col·lectiva d'un poble. I per tant la Mitologia, al mateix temps que permet el desenvolupament d'elements "humans" profunds i transcendents, té el problema que és basada en una sèrie d'elements fàcilment entroncats amb temes filosòfics, religiosos i esotèrics. Wagner havia llegit el 1843 el llibre de Jakob Grimm "Mitologia Alemanya" i, ja a Dresde, hi havia a la seva biblioteca les legendes nòrdiques, les Sagues i els Eddas. Els cercles artúrics i medievals estaven molt lligats a legendes més antigues, i tot això és fàcil de relacionar amb elements de l'esoterisme o amb interpretacions diverses. Però Wagner "usa" la base Mitològica en ella mateixa, encara que no la respecta en absolut, sinó que la canvia en funció del seu Objectiu principal.

Així i tot, i fins i tot eliminant moltes interpretacions gratuïtes basades en el malentès entre "argument humà" i "base mitològica", hi ha alguns casos en què realment sembla lícit una certa "intencionalitat" addicional a l'argument humà en ell mateix.

Ens fixarem en l'Or del Rhin, atès que Bernard Shaw va escriure'n un text conegudíssim, "El Perfecte Wagnerià", on desenvolupa una interpretació social completa, quasi política, d'aquesta obra.

Si observem la Tetralogia en conjunt veiem que el tractament de "l'Or del Rhin" és realment molt diferent de la resta d'aquesta obra. Des de la "Walkíria" al "Capvespre" es pot observar clarament que l'element mitològic es fa servir per a poder desenvolupar els grans debats humans. Wotan o Siegfried, Brunilda o Fricka, exposen els seus sentiments i els seus problemes de forma absolutament independent de l'element mitològic, i és clar, sense que l'Or tingui res a veure en el que és fonamental.

El gran conjunt cosmològic de la Tetralogia a les seves tres grans jornades no té una base mitològica sinó fonamentalment "humana". En canvi al seu Pròleg, a "l'Or del Rhin", existeix una sensació inversa; allí el desenvolupament "lògic" dels elements mitològics semblen tenir més força i ser usats en un sentit més simbòlic.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

Wagner viu el seu període revolucionari a Dresde el 1849 i el llibret de l'Or és acabat el 1852. Després trigarà més de 30 anys a acabar la Tetralogia. Per altra banda, el pròleg de les trilogies tràgiques gregues es basa precisament en un resum dels motius i conclusions que després la trilogia desenvoluparia ja en base als sentiments. Això pot explicar una certa propensió a "exposar" idees al seu "Pròleg", mentre que la resta s'ajusta a la seva idea global del drama musical.

De totes maneres, una interpretació tan concreta i ajustada a un pla "socio-polític" com el que indica Bernard Shaw em sembla més l'expressió de les pròpies idees de Shaw que una voluntat social concreta en la concepció de l'obra de Wagner.

Si Shaw té tota la raó a dir que "l'Anell amb tots els seus déus, gegants, nans, nimfes i Walkíries, filtres, el seu anell encisat, la seva espasa màgica i el seu tresor miracolós, és un drama d'avui i no un assumpte d'una antiguetat remota i fabulosa", en canvi crec que es mou més per les seves idees que per la realitat de Wagner, en pretendre fer una interpretació socio-política estreta i concreta de l'obra, que arriba a demanar per a comprendre-la una base de filosofia. Aquesta interpretació excessiva encara podria tenir una certa base, però no un pla tan concret, quan parlem de "l'Or del Rhin", i, en concret, hi ha elements com per a pensar clarament en una intencionalitat social quan s'analitzen les relacions entre "l'Or" i els diversos personatges d'aquesta obra. Hi ha unes quantes claus al text wagnerià que indiquen una certa implicació social clara d'aquesta obra. Crec que la base rau en el fet que els diversos personatges de "l'Or del Rhin", Wotan, els altres déus, Alberic, els gegants, Mime i els Nibelungs, les filles del Rhin... tenen cadascun d'ells una relació molt concreta amb l'Or, una relació que indica una certa voluntat de diferenciar mitjançant aquesta relació un paral·lelisme amb les relacions socials, amb "allò material".

LES FILLES DEL RHIN: No és en absolut casualitat que "l'Or del Rhin" s'iniciï amb els temes de "Naturalesa" i "Ones", tot marcant clarament la música inicial el clima d'estabilitat i de perfecció natural.

En aquesta Naturalesa innocent i bella les filles del Rhin "juguen" més que "vigilen" la

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com). info@associaciowagneriana.com

font de tal bellesa, la llum que il·lumina el seu món natural. L'Or és font de bellesa i de llum, d'harmonia i de naturalitat; el que és material és bell i necessari al seu entorn i serveix d'alegria sense "valor dinerari".

Wagner ha explicitat al text i a la música aquest estat harmònic natural, i no hi ha cap dubte sobre la seva idea de simbolitzar en el Rhin l'"estat natural" de la riquesa, la seva bellesa i la seva funció de llum harmoniosa, on el joc i l'alegria establen exempts dels mals del Diner, de l'Or convertit en "valor".

Les filles del Rhin perden l'Or per la seva confiança, per la seva incapacitat d'imaginar l'existència del "mal", d'algú que renunciï a l'Amor. Aquest és exactament el gran perill de les societats naturals: la seva incapacitat d'entendre el mal.

S'ha parlat molt sobre la simbologia de l'"Edat de l'Or" de la Tradició, edat de la innocència alegre, però poc fa pensar el text wagnerià en una visió cíclica o tradicional indú de les edats, encara que és evident també que el retorn de l'Or al Rhin, al final just de la Tetralogia, amb l'hecatombe global de tot el món existent, fan pensar en aquesta idea de final de Cicle.

ALBERIC:

Lasciu com simi, lleu com peix, com ós pelut,
Ibèric, fatigat d'encalçar les ondines,
veu riellar damunt les ones cristal.lines
l'aurora, apaivagant l'aquàtica inquietud.

Salta, bota com foll: ses baixes i roïnes
impureses fan lloc a l'orgull absolut:
l'or que ha vist brillejar dins les clarors nacrines
i glàuciques del fons, rapeix ferm i sorrut.

Demoníac, brutal, son esperit pervers
s'esplaia en el futur domeny de l'univers:

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com) info@associaciowagneriana.com

ja l'elf és devingut senyor de mort i vida...

Oh il.lús, que has estroncat la sava de ton cor!

Membra que per haver la poixança de l'or,
l'amor, la dolça amor per sempre has maleïda!

Jeroni Zanné

És el personatge central sense dubte en la seva relació amb l'Or. Marca al text una denúncia tan clara que és difícil de no veure una certa voluntat simbòlica en Wagner sobre aquest personatge.

Quan Mime diu: "Amb maligna astúcia va conquerir Alberic l'Or del Rhin i en forjà un anell l'influx sorprenent del qual tots admirem tremolant; amb ell domina l'exèrcit nocturn dels Nibelungs. En altres temps forjàvem sense pors i descansats, rient enmig de treballs tan insignificants, adornaments i joies per a les nostres dones. Ara, aquest pervers ens obliga a lliscar per entre els penyals i a treballar tan sols per a acumular tresors immensos", està tan concretament definint el mal, la usura, el treball assalariat sota l'interès dinerari, l'únic objecte del qual no és ja de satisfer les necessitats lloables, sinó proveir d'or l'usurer, que és gairebé impossible no assignar una relació entre Alberic i la visió d'unes Finances que desitgen el Poder universal.

I més encara si veiem el que el mateix Alberic diu: "a vosaltres, els qui habiteu allà dalt, on la brisa suau bufa, i que esteu lliurats a la dolcesa de l'amor i de l'alegria, a tots vosaltres, déus, us agafaré amb el meu puny d'Or. Així com jo vaig haver de renunciar a l'Amor, vosaltres haureu de renunciar a tot allò que viu; l'Or ha de ser el vostre únic desig... Quan vosaltres esteu sota el meu poder, les vostres belles dones, que menyspreen els meus galanteigs, serviran de joguina al Nan", ¿com no s'han de relacionar aquestes denúncies concretes amb la realitat d'unes Finances que compra plaer, converteix l'amor en sexe i sotmet la humanitat per l'avarícia i l'enveja? El que s'hi anuncia és molt concret i molt clar.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. Barcelona 08080
[Http://www.associaciowagneriana.com](http://www.associaciowagneriana.com). info@associaciowagneriana.com

Alberic vol l'Or en primer lloc per venjar-se ("Us apagaré la Llum i forjaré l'anell venjador"), però amb l'objectiu final d'obtenir el Poder i de Dominar, o sigui d'usar l'Or com a mitjà de domini. No el vol admirar, no busca la seva bellesa ni la seva possessió, vol USAR-LO per Dominar i imposar la seva voluntat.

I si Alberic és el Plutòcrata per a Shaw, és difícil no estar d'acord que aquesta similitud és real al text wagnerià.

Quan Alberic cau pel seu afany d'ostentació, per la vanitat i l'excés, ja ha sembrat el mal, i ningú se salvarà de la seva maledicció sobre l'Or. Una vegada ha perdut el seu lloc natural d'estar, l'Or és un centre de corrupció. I si al final de la Tetralogia l'Or torna al Rhin serà després d'una caiguda global de tot l'existent, una destrucció de tot, un final de cicle.

WOTAN I ELS DÉUS: Shaw manté la teoria que Wotan representa "l'Estat" o "allò establert". Algunes parts del text hi poden fer pensar, però crec que aquesta manera de veure-ho és un exemple del reduccionisme d'aquesta mena d'interpretacions. La riquesa humana de Wotan, fins i tot a "l'Or del Rhin" (molt més a la Walkíria, és clar) no pot reduir-se a una mera figura simbòlica d'un concepte "social".

"L'Or" ens mostra l'afany de Wotan per el Walhalla, per aquest monument al seu Honor, a la seva Valentia i al seu Poder ("l'honor i el poder assoliran la glòria" diu Wotan admirant el Castell), però un Poder representatiu, no executiu, no en el sentit de domini que desitja Alberic, el qual és una possible simbologia de l'Autoritat. Però Wotan és profundament humà, ja a "l'Or". Es debat entre la seva autoritat i el seu desig, entre passions i deures.

En conèixer l'existència de l'Or el "desitja", però no per avarícia ni per utilitzar-lo per al domini. Al començament no mostra gran interès i és de mica en mica que s'hi va interessant. Primer pel perill que el posseeixi Alberic ("Si no li prenem ens dominarà a tots" li diu Donner a Wotan). Després, una vegada aconsegueix l'Anell, sent el desig de posseir-lo, de ser considerat "el més poderós" (aquesta consideració és el que busca, més que l'"ús" d'aquest Poder... "per fi tinc el que em farà l'home més

poderós de la terra”). Li costarà de desprendre’s de l’Anell però ho farà, i després s’oblidarà de l’Or per anar al seu Walhalla.

És significatiu el menyspreu de Wotan pel tresor: “Apiloneu-lo de pressa. Veure’l em repugna” diu als Gegants que el reclamen. Només li interessa l’Anell, no l’Or, com a símbol de poder i d’Autoritat, no com a mitjà de domini.

Wotan desitja l’Or però no a qualsevol preu. És temptat pel Poder i pel que és “material”, i la seva humanitat és sense dubte el més interessant de l’obra. No sembla que Wagner pensés en Wotan com a un mer simbolisme, sinó com a base del seu sentit humà a l’obra.

També són significatives les cíniques paraules de Loge a les Filles del Rhin, que reclamen la devolució de l’Or al Rhin en el moment en què els déus s’allunyen definitivament cap el Walhalla: “Escolteu el que us diu Wotan: Ja que no us il·lumina la brillor de l’Or, fruiu del nou resplendor dels déus”.

Quan s’ha perdut la bellesa i l’ordre natural, potser cal conformar-se amb l’esclat dels déus, paraules que en boca de Loge, ell que menysté els déus caducs, són clarament un cinisme.

ELS GEGANTS FAFNER I FASOLT:

FAFNER

Fafner, el drac ventrut, embotit de venjança
ronca damunt el tou de son jaç pestilent;
ses enormes narius, qui es baden brutalment,
flairen la bèstia morta amb ruda cobejança.
El tresor d'Alberic com un astre s'encén
quan llustreja a pleret en l'alba llunyadança.
Guarda, mosntre feixuc! La tonada s'extén
del corn del gai Sigfrid, en l'aurora eixamplant-se.
El monstre para esment a l'heroica tonada,
s'aixeca bruelant i escampa sa mirada
sobre el munt maleït on s'aplega el tresor.

Sa llengua flamejant verí mortal babeja,
sos ulls destrien foc, sa cua serpenteja,
i el glavi de Sigfrid li mig-parteix el cor!

Jeroni Zanné

Potser un dels moments més significatius en referència al'Or és en "Siegfried", quan el Drac Fafner "Dorm" mentre vigila l'Or.

La "Possessió" és aquest estat d'il·lusió que dona l'avarícia -com en l'avar que compta les seves monedes i és "feliç" amb el seu dring, essent inútils per a donar-li una vida agradable, perquè pateix tot vigilant-les i té por de l'enveja dels altres.

La maledicció d'Alberic sobre l'Or "Que qui el tingui no tingui pau sinó el botxí!", "Sigui la por el turment constant del condemnat a mort i, la vida, agonia eterna per a l'esclau de l'Anell!..." es compleix en els Gegants.

Els Gegants han treballat, han guanyat amb la seva força bruta i la seva simpleza mental el sou que Wotan els va prometre: Freia, la dolça noia, la més sensible i delicada. Per a ells Freia no és més que la dona bonica, el desig de dona. I quan la bescanvien per l'Or no busquen el Poder, ni utilitzar l'Or per dominar i manar, només volen la possessió eterna. Aquesta possessió que porta l'enveja entre ells... avarícia, enveja, mort i possessió. Per al neci no hi ha valor en l'Or sinó en tant que causa l'enveja en els altres i n'alimenta l'avarícia. Per al simple no té altre valor aquest Or totpoderós.

Però és que per a una majoria de treballadors sense sensibilitat el Diner no és més que això: avarícia i donar enveja. No saben convertir-lo en Plutocràcia; és només una mera possessió ostentosa d'una riquesa buida, un plaer de comptar el seu diner, a canvi del qual treballen dia i nit sense descansar de la seva ansietat ni de la seva custòdia. El treballador enriquit, Fafner, es converteix en Drac després d'assassinar el seu germà; es converteix en Bèstia metzinosa que matarà per l'Or, sense fer-ne res a part de posseir-lo.

ELS NIBELUNGS: El Poble de la Terra, que treballa alegre per a donar joies i adornaments a les seves dones, sense cansament ni engúnies, és dominat per l'Anell, per la usura i cobdícia i el fuet d'Alberic. Mime i els Nibelungs ploren sota el càstig d'Alberic, s'afanyen per aconseguir més i més or per al qui ja ho té tot. És el destí del poble sota la usura. Moguts per l'enveja i la cobdícia, no s'adonen que són esclaus dels qui dominen el secret (l'anell) de la Usura. Somnien en ser ells els nous Alberic, com fa Mime, i no són altra cosa que una majoria d'esclaus per a una minoria d'usurers.

“Oh Nibelungs, inclineu-vos davant d'Alberic, per tot arreu us estarà vigilant, acomiadeu-vos per sempre de la tranquil·litat i el repòs”. Dolor i Treball per a un altre, aquesta és l'herència que l'Or deixa en el Poble abans feiç, quan l'Or era en la Naturalesa i no hi havia Usura.

SIGFRIED: Els herois no apareixen a “l'Or del Rhin”, ni Siegfried ni Brunilda. Tots dos tindran una relació curta amb l'Or. A Siegfried el Tresor no li interessa i el deixarà amb els cadàvers de Fafner i de Mime, “Jeu tu també aquí a la cova, drac tenebrós. Guarda aquest brillant tresor en companyia del teu enemic. Aquí tots dos trobareu per fi la tranquil·litat”. Només l'Anell li servirà com a símbol del seu amor a Brunilda, tot complint així el destí inicial de l'Or: ser motiu de bellesa i d'amor. Siegfried no desitja l'Anell per al seu poder sinó per la seva bellesa com a ofrena d'amor.

El nou món no desitja l'Or, no té sentit per a ells.

La relació dels diversos personatges de la Tetralogia amb l'Or i l'Anell és sense dubte una de les parts més simbòliques de l'obra wagneriana. I sense arribar a concebre l'obra

com a un mer programa inicial, com de vegades s'ha intentat, sí que hi ha al text i el drama notes i punts suficients per a acceptar al seu Pròleg, a “l'Or del Rhin”, una relació clara de l'humà i el poder material.

Alguns comentaristes han analitzat el Graal del Parsifal com a una continuació de l'Or de la Tetralogia, en el sentit que la Tetralogia exposava l'ideal social respecte a l'Or, mentre el Graal era l'ideal espiritual. Afortunadament res no impediex a cadascú de

crear-se la seva pròpia interpretació de l'obra wagneriana, però si s'analitza el text de Parsifal i el moment en què Wagner el compona, no sembla en absolut que existeixi respecte al Graal el mateix tractament "pedagògic" i "social" que pot trobar-se a "l'Or del Rin", sinó un sentiment sobre la Compassió, espiritual, molt diferent al que hem exposat amb "l'Or".

Cal ser molt reaci a acceptar interpretacions externes a les pròpies paraules i música de Wagner i als seus textos teòrics, i, en tot cas, cal ajustar-se en aquestes interpretacions al "contingut wagnerià" de l'obra i no fer cas a les possibles relacions amb una Mitologia usada com a "soport" a l'humà i com a valor en si mateixa.

Traduït del castellà per Joan Enric Torrent